

אתגרי האנושות מבראשית ועד ימינו

שי פינקלשטיין
רב קהילת ניצנים

בראשית פרק ד

- (א) והאדם ידע את-חנה אשתו ותהר ותלד את-קין ותאמר קניתי איש את-יקנוק
(ב) ותסוף ללדת את-אחיו את-הקבל ויהי-הקבל רעה צאן ולקין הנה עבד אדמה
(ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה ליקנוק
(ד) והקבל הביא גם-הוא מבכרות צאנו ומחלבהו וישע יקנוק אל-הקבל ואל-מנחתו
(ה) ואל-קין ואל-מנחתו לא שעה ויחר לקין מאד ויפלו פניו
(ו) ויאמר יקנוק אל-קין למה תרה לך ולמה נפלו פניך
(ז) הלווא אם-תיטיב שאלת ואם לא תיטיב לפתח חטאת ריבץ ואלויה תשוקתו ואתה תמשל-בו
(ח) ויאמר קין אל-הקבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל-הבל אחיו ויהרגהו
(ט) ויאמר יקנוק אל-קין אי הקבל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי
(י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צעקים אלי מן-האדמה
(יא) ועתה ארור אתה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-דמי אחיך מידך
(יב) כי תעבד את-האדמה לא-תסוף תת-פחה לך גע ונד תהינה בארץ
(יג) ויאמר קין אל-יקנוק גדול עוני מנשא
(יד) הו גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי גע ונד בארץ והינה כל-מצאי גהרגני
(טו) ויאמר לו יקנוק לכו כל-הרג קין שבעתים יקם וישם יקנוק לקין אות לבלתי הכות-אתו כל-מצאו
(טז) ויצא קין מלפני יקנוק וישב בארץ-גוד קדמת-עדן
(יז) וידע קין את-אשתו ותהר ותלד את-חננה ויהי חננה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת בראשית פרק ד סימן א

[א] והאדם ידע את חוה. והביאה ממנו קין והיה הריון שלה בלא צער, ומקיש לידתה להריון, מה הריון ללא צער כך לידתה בלא צער: ותאמר קניתי איש את ה'. אמרה לשעבר הייתי אני ובעלי מצירים והקב"ה שותף עמנו ביצירתו שהאברים מחמתי ומחמת בעלי והנשמה מאת ה', לכך נקראו שמו קין על שם שקניתי איש את ה' ביני ובינו נברא את הולד הזה

רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

קין - על שם קניתי איש

את ה' - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו

רש"י הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א

א- ב) קניתי איש את ה'. המושג המקורי של הקניין תלוי במושג הייצור. כוחו של אדם הוא הונו הראשון. משום כך, עיקר משמעות "קנה" איננה קניין כסף, אלא קניין בכח. כך ה' הוא "קונה שמים וארץ" (בראשית יד, יט, כב): הוא קונם, שכן הוא בראם. ומכאן הקנה, המוציא פרח וציץ. וכן גם

כאן: בהקרבת כוחי קניתי בן זכר - בעזרת ה' וסיועו. ההרגשה הראשונה של האם הראשונה היתה הרגשה עצמית; והיה בכך משום סילוף תודעת האם. אם החדורה ברוח החובה, היתה זוכרת את ה' תחילה; היתה חושבת על החובה והתפקיד, שהוטלו עליה על - ידי מתנת ה'. היה בכך משום סילוף ההכרה ומשום גירוי האנוכיות. הנקל לשער, שדבר זה השפיע על אופי הבן; ואכן, שמו מביע הכרה עצמית במידה גדולה עוד יותר; שכן, "קין" נגזר משורש "קון" (והשוה "צוד" ו"צדה"); ומכאן נגזר "קין": להבת החנית: "משקל קינו" (שמואל ב' כא, טז) (בדומה ל"קנה"); ומכאן נגזר גם "קונן", "קינה". והנה, היחס שבין "קון" ל"קונן" דומה ליחס שבין "און" ל"אונן". האונן מצטער על אונו שאבד; וכך: המקונן מצטער על קניינו שאבד. ואכן, רק משאבד הקניין נרגיש את מלוא ערכו

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת בראשית פרק ד סימן ב ויהי הבל רועה צאן. שנתירא מן הקללה שקלל הקדוש ברוך הוא את האדמה, שנא' בעצבון תאכלנה (בראשית ג יז), והיה מתעסק ברעיית הבהמות, אבל קין לא נתיירא מהקב"ה והיה קשה עורף, ואמר אני אהיה עובד אדמה ועבד ולא הניח מפני הגזירה, שלא נאמר זו הגזירה אלא על אדם שחטא

ספורנו בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ב (ב) ויהי הבל רועה צאן. שהיתה מלאכת חכמה יותר ממלאכת עבודת אדמה

מלבי"ם בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ב (ב) ותוסף ללדת את אחיו. הבל היה בעיניו רק כתוספת על העקר, כי הבכור היה העקר אצלם (גם) רמז שנולדו תאומים ונולד מהריון הראשון שע"ז אמר ותוסף ללדת), וכבר כתב הרמב"ם במורה נבוכים כי הקדמונים בעלי הצאבא היו מאמינים שעבודת האדמה היא רצויה בעיני ה', והיו קוראים בני אדם על עבודת האדמה והיו שונאים רועי צאן, וכמ"ש כי תועבת מצרים כל רועה צאן, שהרועה נוסע ממקום למקום אבל העובד אדמתו ישבע לחם וישב במקום אחד, וע"כ היו מיחדים את הבכור לעבודת האדמה הרצויה בעיני ה'. ועי"כ שלידת הבל היה תוספת אצלה. לכן ויהי הבל רועה צאן, וזה גם כן טעם על קריאת שמו הבל, כי היה הבל אצלה, וקין היה עובד אדמה מצד בכורתו

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק א ויהי הבל רעה צאן. שלוש הוראות לשורש "רעה". "רעה": לשוטט ולבקש מספוא לצורך השלמת הגוף. ומכאן "רע", "רעיון": לבקש מרעה רוחני לצורך השלמת הרוח: להרהר, לחקור. ומכאן עוד: "רעה": להתחבר עם פלוני, למצוא בו סיפוק חברתי. "רעה רוח": למצוא סיפוק בדברי רוח. שני "רעים" מוצאים סיפוק זה בזה ומשלימים זה את זה. בארמית "רעה" הוא תרגום של "רצה"; כל עצמו - לחפז ולבקש. ויש לציין עוד ש"רעה" - במשמעותו הראשונה - מתייחס לבהמה, לרועה וגם למרעה. "גרן ויקב לא ירעם" (הושע ט, ב): גרון ויקב לא יספקו להם מרעה, לא יזונו אותם יש לתמוה על כך, שהוא מזכיר כאן את הבל תחילה, אף על פי שקין היה הבכור, וגם להלן הוא מקדים את סיפורו של קין. אולם, עבודתו הטבעית של האדם היתה החקלאות. האדם היה זקוק "לעבד את האדמה" כדי למצוא לו מזון למחיה. קין בחר לו את העבודה הטבעית; ואילו הבל עבר לעבודה אחרת, והכתוב מדגיש זאת על ידי הקדמתה. עבודתו של קין היתה טבעית ומובנת מאליה ניגוד חריף יתגלע לאחר מכן בין שני האחים האלה; אך אין התורה אומרת עליהם דבר - מלבד ההבדל במשלוח ידם. ומכאן, שהבדל זה רומז להבדל של תכונה ואופי. - שיתגלע אחר כך בכל חריפותו

בהתפתחות אומות העולם. כוונתנו לניגוד שבין עמים חקלאיים לבין עמים רועי צאן. שורשו של ניגוד זה נראה אצל שני האחים, שנבדלו זה מזה במשלוח ידם.

החקלאות דורשת את כל כוחותיו הגופניים של האדם. הגזירה האלהית - "בזיעת אפיך תאכל לחם" - מתגשמת בייחוד אצל החקלאי. עליו להקדיש את כל חייו לקיומו הגופני; המושג "קין", "קנה" - ההכרה העצמית וגאות הקניין - מתגלים ביותר אצל החקלאי. בזיעת אפיו הוא הרוה את אדמתו, וזו נעשית לו לערך עליון; היא הופכת לחלק של אישיותו, הוא נאחז בה ומתיישב. והנה, החקלאות מעוררת ומפתחת את התרבות; לזכותה יש לזקוף את מרבית ההמצאות והאמנויות; ההתיישבות יוצרת את החברה, את המדינה ואת יחסי המשפט. משגזר על האדם לעבוד את האדמה, נפתח הפתח להתפתחות האנושות. אך מאידך: האיכר הוא עבד לשדהו, ואדמתו מושכתו אליה. משנתן את צוארו בעול רדיפת הקניין, גם רוחו נעשית כפופה. אפשר להשפיע עליו על ידי שאיפתו לרכוש. דבר זה מביא לידי עבדות, ואדם משתעבד לחברו. זאת ועוד: בנקל יבוא לידי הערצת כוחות - הטבע, שבהשפעתם תלוי שגשוג שדהו. האמונה בה' ובמעלת האדם אבדה לראשונה אצל עמים חקלאיים; שם התפתחו לראשונה עבדות ואלימות

כנגד זה, מעלה יתרה נודעת לחיי הרועה. עיקר עיסוקו ביצורים חיים; הטיפול בהם מעורר רגשות אנושיים והשתתפות בצער הבריות. קניינו הוא נייד; המקנה זקוק לטיפול הרועה, אך אין קיומו בידי אדם. כך יינצל הרועה מסכנת ההפרזה בערך עצמו ורכושו. משלוח ידו לא יעסיק את כל כוחותיו; אין הרוח נרתמת כל כך לעבודה, ועודנה פנויה לערכים אלהיים ואנושיים. משום כך היו אבותינו רועים, ומשה ודוד רעו את העדר. וכנגד זה אנחנו מוצאים, כי תועבת מצרים כל רועי צאן. כל חסרונות החקלאות שנזכרו לעיל היו מצויים במצרים. תרבות מצרים היתה תלויה בחקלאות; היא התבטאה באלימות מחד - ובשעבוד האדם מאידך. העבודה היתה ייעוד האדם. לא היה שם ערך לאדם כשהוא לעצמו, לא היה לו כבוד ולא נותרה לו חירות. המצרי נולד כעבד למקצוע. האמונה בה', חירות האדם וצלם האלהים - נשתמרו רק בלב אבותינו הרועים. אכן, רבי המדינה במצרים כלכלו את מעשיהם בתבונה, - שעה שהשניאו על עמם כל רועי צאן.

כך התגלע הדבר לאחר מכן. הנוכל להסיק מתוך כך למפרע, שהבל היה רועה צאן על פי טבעו ואפיו? אמת, האדם נועד לעבוד את האדמה, ולא לרעות את הצאן. וזה גם ייעוד ישראל - על פי התורה ובזכות התורה. אך התורה הקדימה רפואה לסכנות הכרוכות בחקלאות והתקינה תקנות כנגד האלהת הרכוש. השבת והשמיטה מעידות לעד, כי לה' הארץ והאדם הוא עבדו. חוקי החקלאות - כדוגמת כלאים וערלה מחד ולקט, שכחה ופאה מאידך - מזכירים לאדם את מציאות ה' ומזהירים על אחוה וריעות. כך פותרת התורה את הבעיה הרוחנית של החקלאות; כך היא מקימה מדינה של חקלאים עובדי ה', שכולם חברים באחוה ושיוון. אך מחוץ לתחום התורה נשקפת סכנה לאמונה בה' ולחירות ולשיוון של כל בני האדם

ובכן, הבל היה רועה צאן; ואילו קין, "אוהב הקניין", היה עובד אדמה

רד"ק בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג

ג) ויהי מקץ ימים - מעת שהחל לעבוד את האדמה, לאחר ימים הביאו מנחה לה', ולא זכר כמה ימים, ויש לפרש ימים שנה כמו "ימים תהיה גאולתו" (ויקרא כ"ה ל') כלומר אחר שנה משעבד את האדמה הביא לו ממה שהוציאה לו האדמה מנחה במקום שקבע לו אדם לתפלה ולקרבתו וכן בניו עמו, כי מן הדומה הקריב אדם קרבן לה', מפרי האדמה ומן הצאן ומן הבקר, וזה דרך ההודאה לאל. ואף על פי שהכתוב לא זכר מזה. וכן אמרו רז"ל (חולין ס') שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו, שנא' "מקרין מפריס" ובניו למדו ממנו והביאו כל אחד מהמלאכה שבה היה מתעסק ולהודות

לא על הטובה שנתן לו בעבודתו. ואמר מפרי, ולא זכר מאי זה פרי, וידמה כי מן הפחות היה, או אחר שאכל הוא הביא מן הנותר לפניו וכל זה הוא בדרך בזיון, לפיכך לא נרצה קרבנו, גם לא הביא מן הבכורים, כי אם הביא היה אומר כמו שאמר בהבל, לפיכך לא נתקבל קרבנו. ובמדרש (פדר"א כ"א) זרע פשתן הביא לפיכך נאסרו כלאי בגדים שלא יתערב מה שהוא ממנחת קין עם מה שהוא ממנחת הבל

כלי יקר בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג (ג) ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'. לא פורש במקרא מהו מקץ ימים ואימתי התחילו אותן הימים אשר עליהם בא הקץ. ונראה לומר על צד הרמז כי קין והבל היו חלוקים בשלימות האדם מה הוא. אם העולם הזה והצלחותיו סוף שלימות האדם ואין שלימות אחריו, או אם יש עוד עולם אחר נצחי וכפי הנראה שקין היה אוהב אדמה סבר שאין חשבון בשאול והעולם הזה אינו משאיר אחריו מאומה על כן בחר לו לחלקו כל חמדות העולם הזה והצלחותיו בחשבו כי יתרון ארץ בכל היא. והבל סבר כי יש עוד עולם אחר נצחי אשר בו ישיג האדם התכלית האחרון על כן בחר לו להיות רועה צאן הגורם ההתבודדות כדרך שעשו הרבה נביאים כמשה ודוד וזולתם וכדי להקריב מהם קרבן לה'. ואולי עשו חלוקות ביניהם כדאיתא במדרש (שמות רבה לא יח) בעשו ויעקב שעשו חלוקה ביניהם כי עשו לקח לחלקו כל חמדות העולם הזה כמו שנאמר (בראשית לג יד) יעבר נא אדוני לפני עבדו רצה לומר יקח חלקו קודם ויעקב בחר לחלקו העולם הנצחי וידו אוחזת בעקב עשו היינו בסוף ממשלתו של עשו כך קין והבל עשו חלוקה זו ביניהם. וזה כוונת המדרש (בראשית רבה כב טז) האומר שקין לקח לחלקו קרקעות והבל לקח מטלטלין וכו', הורו בזה מה שהיה בלבם בחלוקת שכר העולם הזה והעולם הבא כי כל חמדות העולם הזה אין האדם יכול לטלטלן וליקח מהם מאומה להוליכם לעבר עולם הירידה אלא הם כקרקע העומדת במקומה דומה למי שהולך ליריד וקונה שם במעותיו קרקעות ובתים שאינו יכול להוליכם עמו לביתו. ואין לו מהם כי אם מה שהוא אוכל מפריה בעודו בארץ נכריה ובלכתו לביתו ישוב ריקם ומאומה לא ישא בעמלו אשר בנה ואשר נטע ויעזוב לאחרים חיל וחומה אשר יסד. כך העושה העולם הזה עיקר אין לו ממנו כי אם מלא כף נחת המושג ממלא חפנים עמל ורעות רוח ואינו משתמש בהם כי אם משך זמן גרותו בעולם הזה זה שבתו בבית מעט כגר וכאורח נטה ללון ומאומה לא יוליך עמו אל העולם הנצחי כי שם ביתו וזהו דעת קין וחביריו אוהבי קניני הזמן. והבל הוא המהביל כל קניני הזמן כי מוסר הבליים המה, בחר לו במטלטלין וזהו קיום מצוות ה' יתברך שהאדם יכול לטלטל עמו מן המקום אשר הוא עומד בו כאורח וכגר אל המקום אשר הוא שם תושב ואזרח כי בית יעשה לו שם

וכבר נודע שכל אוהבי קנין הממון, לעולם אין עושים שום מצוה וצדקה מן ממונם כל ימי חייהם במזימות זו אשר חשבו הן עוד היום גדול כאן לאכול לשבעה להשתמש בממונם וכל זמן שהם רואים את עצמם חזקים אף בריאים וככוחם אז כן עתה אין נותנים כלום מהונם ורכושם לצורך עבודת ה' בחשבם מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני, אך מקץ ימי חלדם בראותם את עצמם קרובים לשערי מות וכי לא במותו יקח הכל אז יעבור עליו רוח קנאה לקנא בחביריו עושי דבר ה' ויעשה גם הוא מעט מזעיר ויסכים להביא מנחה לה', הן דרך קרבן, הן ליתן לעניים, או בדרך אחר. וזהו המלוה לעני בשעת דוחקו (חגיגה ה א), רצה לומר דוחקו של המלוה שהשעה דוחקתו לעשות כמו שיתבאר לקמן פרשת וילך (לא יז) בעזר ה' ואף גם זאת בהיותו קרוב לשערי מות אינו נותן לשם מצוה כי אם החלק הפחות שבממונו זעיר שם ובורר לו הפסולת ושולחו מנחה לה' וכל מלאכה נמבזה ונמס זה חלק גבוה, וכל כתף נתח טוב הוא חלקו כי מאנו ידיו לעשות לנגוע בחלק המובחר ורעה עינו בשלו ליתן מנה הגונה מנחה לה'

לכן נאמר בקין שהיה מן כתות אלו ויהי מקץ ימים דהיינו קין ימי חלדו או בסופם ממש או זכירת סופם הוא שגרם לו התעוררות זה המעט, שהרגיש בעצמו שיהיה קין לכל עמלו בעולם הזה ואילו לא הרגיש בעצמו שיבוא קין כל בשר ולא הרבה יזכור ימי חייו אז לעולם לא היה מביא שום מנחה לה' ואף גם זאת שזכירת קין הימים לא הועילה כי אם להפריש מן הפחות והגרוע דהיינו זרע פשתן. וזהו כוונת מדרש הנעלם האומר שקין היה מסיטרא בישא לכך נאמר מקץ ימים ולא מקץ ימין. ואני שמעתי ולא אבין כוונת מדרש זה מה בין ימים לימין, ודאי כוונתו לומר שקין לא הקריב בעבור התכלית האמיתי הגנוז לצדיקים לקין הימין לעולם הבא כמו שנאמר (דניאל יב יג) ותעמוד לגורלך לקין הימין שהרי קין היה כופר בתחיית המתים. אלא מקץ ימים הביא בחשבו כי על כל פנים יהיה קין לכל עמלו ומאומה לא יוליד עמו זה החלו לעשות כאמור

וזה כוונת המדרש (בראשית רבה כב ה) האומר משל של קין לעבד שאכל את הבכורות ושגר למלך הסייפות, רצה לומר שבבחרותו דהיינו הימים הראשונים אשר להם משפט הבכורה והראשי אז הוא אוכל ממונו ככל אשר ימצא בכוחו לאכול ושגר למלך מלכו של עולם ברוך הוא הסייפות היינו סוף ימי חלדו כי אותן הימים אשר יאמר אין לי בהם חפץ וחשק ותאוה גופניות אותם שגר למלך לעשות בהם עבודת ה' נכריה בעיניו וסייפות היינו מקץ ימים שהזכיר

ומה שאמר והבל הביא גם הוא. מהו גם, וראיתי בספר צרור המור שמאשים קצת את הבל שלא נתעורר מעצמו על הקרבן כי לא הביאו עד אחר שראה את קין הולך ומקריב ועל כן נאמר והבל הביא גם הוא במלת גם רמז שאיחר קרבנו והביא מצד הקנאה באחיו. ויכול להיות שעל העושה מצד הקנאה אמר שלמה (קהלת ד ד) וראיתי אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי הוא קנאת איש מרעהו גם זה הבל רצה לומר זהו הגם שהבל נכשל בו כמו שנאמר והבל הביא גם הוא. ונראה לי להביא כדמות ראייה לדבריו שנאמר ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. הזכיר שדה לפי שהיה ויכוח ביניהם בענין הקרבנות וכל אחד מטיל דופי בקרבנו של חבירו כמנהג שני אנשים אשר להם הריב כי הבל מאשים את קין על אשר הביא מן הגרוע זרע פשתן. וקין מאשים את הבל על אשר לא נתעורר אל המעשה מעצמו כי אם עד אחר שראה את קרבנו של קין עבר עליו רוח קנאה ורצה להשוות אליו גם הוא, ואמר לו יען כי אין אתה מתעורר אל מעשה הטוב מעצמך כי אם עד שאתה רואה אחרים עושים אם כן תינח בזמן שאתה יושב בתוך עמך אבל בהיותך בשדה במקום שאין איש מצוי שמה אם כן שם ודאי לעולם לא תעשה שום דבר טוב ואם כן אין אתה ראוי להיות בעולם כי אין חפץ ה' בכסילים והבלים רבים העושים מצד הקנאה ולא לשם שמים, ובוזה נצחו קין להבל לכך נאמר ויהי בהיותם בשדה. כשהשיב לו תשובה נצחת מצד השדה אז ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, כי השדה מקום החטא ושם תהא קבורתו. וזה שאמרו (חולין ס א) שקרבנו של אדם הראשון היה לו קרן אחת במצחו, רצו בזה לפי שהיה אדם הראשון יחיד בעולם דהיינו קרן אחת אם כן ודאי לא ראה המעשה משום אדם אלא מעצמו נתעורר אל המעשה על כן נתקבל קרבנו. לכך נאמר אדם כי יקריב קרבן לה'. כשיהיה כאדם הראשון שנתעורר אל הקרבן מעצמו. וזהו שאמר כי יקריב מכם רצה לומר מכם ובכם יבוא לו 'התעוררות זהו קרבן לה' ולא קנאת איש מרעהו. ויתבאר זה עוד לקמן פרשת ויקרא (א ב) בעזר ה

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג
פרטים אחדים של הסיפור יגלו את הבדלי הכוונות. היה זה מקץ ימים, בסיומה של תקופה; ברכת ה' היתה שלוחה בשדהו של קין ובמקנהו של הבל; והגיעה השעה להקריב קרבן הודייה. קין מביא לה' "מפרי האדמה" - בלא בחירה מיוחדת. הן עליו להקריב "דבר מה" גם לה'. הרי זו השקפה פסולה, שמלאכי עתיד להתריע עליה: היחס אל ה', "הצרכים הדתיים", - גם הם חלק מצרכי האדם, ואי אפשר

להתעלם מהם. מקדישים לכך את "השעות האבודות" של החיים, את הפסח ואת החולה ואת מה שאין בו עוד צורך. וכן אומר מלאכי (א, יב): "וניבו נבזה אכלו", - מה שנפסל מאכילת אדם, יהיה תנובה למזבח. הרי זו אותה עבודת ה', שמקורה הוא הפחד; מקימים מקדשים וכנסיות, כדרך שבונים בתי חולים ובתי סוהר. - אך הבל לקח "מבכורות צאנו ומחלביהן"; הוא לקח מבכורות העדר, וגם מהם בחר את המעולים. מי שמקריב את הראשית ואת המעולה, רואה ביחסו אל ה' את עיקר העיקרים; יחס זה הוא בראש מעייניו, וכל שאר החיים רק נספחים אליו. יתר על כן: בכל מקום הקרבת הראשית היא תחליף להקדשת הכל. וכן הוא אומר בפירושו: "וכל מקנך תזכר פטר שור ושה" (שמות לד, יט): כל מקנך יוקדש (והשוה "אזכרה", "מזכיר לבונה") על ידי פטר שור ושה והרי הוא אומר עוד: "והבל הביא גם הוא" "גם הוא" רומז בעליל, שלא צפינו כלל לקרבנו של הבל. ואכן, מתפקיד הבכור למדנו, שאין הוא מקריב רק בשם עצמו, אלא בשם המשפחה והבית. ומכאן, שהבל יכול היה להיות מיוצג על ידי קרבנו של קין. והנה, הבכור נושא בעול הבית, והוא דואג לצרכיו הגשמיים והרוחניים; אך הוא נפסל בכל מקום, והוא נפסל גם כאן. כך מצאנו אצל קין, עשו, ראובן וכל הבכורים שבמדבר. אולם, לא כן עלתה במחשבה תחילה. עתיד להיות "כל סיר בירושלים וביהודה קדש" (זכריה יד, כא). מכלל החיים יהיו, קדושים לה'; הבית יהיה קנוי רק לה'; והנושא, בעול הבית, מאליו יהיה כהן לה'. אולם, כל עוד אין החיים חדורים ברוח ה', יש לחשוש - וכן גם היה, - שהנושאים בעול צרכי החומר והדואגים לשלום המשפחה, - לא יכשרו יחד עם זה לתפקיד הכהונה. רק "צמח ה'" שיעלה מן העתים, יאחד על ראשו כתר כהונה ומלכות; הוא יהיה "כהן על כסאו", ושני התפקידים יהיו כרוכים בהרמוניה. עד אז תהיינה שתי "העטרות לזכרון בהיכל ה'" (זכריה ו, יג - יד). וכך יכולנו לצפות גם כאן, שקרבנו של קין יכול לייצג את הבל, ולא יהיה צורך בקרבן מיוחד של הבל. אך הכתוב מדגיש, שהבל הביא מנחה גם הוא; והרי כאן אחת מן השתיים: קרבנו של קין לא סיפק את כוונתו של הבל, - או קין, ברוב אנוכיותו, לא ביקש כלל לייצג את הבל. מהמשך הפסוקים נראה, שיש לתפוס לשון ראשון

מלבי"ם בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג ויהי מקץ ימים. יספר איך התעוררו מעצמם להביא מנחה לה', מזה נלמד כי מטבע נפש האדם להכיר כי יש גבוה מעל גבוהים בורא כל, ונפשו תתנדב להשיב לו תודה על טובותיו שמראה הכנעתו ותודתו ע"י מנחה, וכמ"ש בפ"י תהלות (סי' מ"ם) עמ"ש אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי, אמנם היה בין מנחת קין ומנחת הבל ארבעה הבדלים. א] קין לא הכיר שה' הוא ראשית הסבות ואחריתם עד שכל התולדה תתיחס לו לבדו, וחשב כי הוא רק העוזר והגומר בהויה עם הטבע, לכן הביא המנחה מקץ ימים, והבל השכיל זאת, ולכן הביא מבכורות צאן, להורות שהוא ראשית כל הסבות והכל מתיחס אליו, שלכן נצטוינו להביא לפניו ראשית כל בכורי כל, הן בולדות האדם והבהמה, הבכורים, הן מתולדות הארץ הבכורים והחלה והתרומה. ב] קין הביא הגרוע, שע"ז אמר מפרי האדמה, ובמד' מן הפסולת שהי"ל להביא בכורים מפרי האילן. והבל הביא המובחר מחלבהן ות"א משמנהון. ג] קין חשב שה' צריך אל המנחה שע"ז אמר מנחה לה', והבל ידע שה' לא יחסר לו דבר, כמ"ש הירצה ה' באלפי אילים רק שהביא גם הוא שע"י שקין הביא הוא ג"כ ולא היה זו אצלו כמביא דורון לה'. ד] שעקר כוונת הקרבן הוא נפש האדם והכנעתו שידמה בעיניו כאילו מביא א"ע, ועל כונה זו הביא הבל שע"ז אמר שהביא גם הוא הוא עצמו היה המנחה מזוך לבכו והכנעת נפשו, וקין הביא רק פרי האדמה בלא הכנעת הלב, ולכן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ששניהם היו לרצון לפניו, הבל עצמו עם מנחתו, ובקין לא שעה לא אל קין ולא אל מנחתו, ובמדרש וישע ה' אל הבל נתפייס ממנו, ר"ל מהבל עצמו, ואל קין לא שעה לא נתפייס ממנו

משך חכמה בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ג
הענין מושכל, כי לא בחר השם בקרבן כי אם בהשתתף מעשה האדם בזה, כמו בעל חי שהאדם טורח
בטיפולו ובגידולו. לכן אסרה תורה מחוסר זמן, שכיון שנולד והוא נגמר מהטבע בלבד, לא ירצה. וכן
הפרי, כיון שגידולו נגמר מהטבע בלבד בלא מעשה אדם, לא ירצה לריח נחוח לפני השם יתברך. לכן
לא ירצה למנחה רק סולת חטים או גרש כרמל - שנשתתף מעשה האדם, וכן יין ושמן שהכל בא
במעשה האדם. ודובשא דתמרי ושאר פירות המשקין היוצאין לא חשיבי, כדאמר פרק כיצד מברכין
(ברכות לח, א) דמברכין עליהם שהכל, ואכמ"ל.

הדרך לתיקון:

ספורנו בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ו
ו) למה חרה לך. למה קנאת באחידך, כדואג על שקבלתי קרבנו ברצון, הנה לא היה זה רצון פשוט או
שלא כדין
ולמה נפלו פניך. כי כשיש לקלוקל איזו תקנה אין ראוי להצטער על מה שעבר, אבל ראוי להשתדל
להשיג תקון לעתיד

תרגום אונקלוס בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ז
ז) הלא אם תוטיב עובדך ישתביק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך נטיר עתיד לאתפרעא
מנך אם לא תתוב ואם תתוב ישתביק לך

הסיבות לרצח:

רמב"ן בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ח
ח) וטעם ויאמר קין אל הבל אחיו - שנכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו ולהרגו, לשון רש"י.
ורבי אברהם אמר כי הקרוב אליו, שאמר לו כל התוכחות שהוכיחו השם
ועל דעתו, שהוא דבק עם ויהי בהיותם בשדה, כי אמר לו נצא השדה והרג אותו שם בסתר. ויתכן
שנתכוון בהריגהו שיבנה העולם ממנו, כי חשב שלא יהיה לאביו זרע אחר עוד, גם פחד שלא יהיה
עיקר בנינו של עולם מאחיו שנתקבלה מנחתו

כלי יקר בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ח
ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. לא נתפרש במקרא מה אמר לו. ונראה לפרש אמירה זו מלשון יתאמרו)
כל פועלי און (תהלים צד ד) שהוא לשון התפארות וכן את ה' האמרת (דברים כז יז) ורצה לומר כי קין
התפאר עליו לאמר לי תבל ומלואה וארעא די את קאים עלה דידי הוא מיד ויקם עליו על עסקי שדה
ויהרגהו. ולמעלה פירשתי על עסקי שדה היינו שאמר לו בהיותך בשדה מקום שאין אנשים מצוין שמה
אז לעולם לא תתעורר מעצמך אל איזה מעשה כי קרבן זה שהקרבת ממני ראית וכן עשית, ולפי זה
יהיה ביאור פסוק זה ויאמר קין, שהתפאר קין לאמר אני טוב ממך כי אני הקרבתי ראשונה וממנה
נמשכה ההקרבה אליך. וזה שאמר אל הבל אחיו כי אמר אני הייתי סיבה אליך כי אם לא ראית
שהקרבתי לא היית מקריב כלום

אור החיים בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ח
(ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. פירוש אמר לו דבר אחוה לצד שקדם אליו סיבת השנאה מחמת קנאה ירגיש הבל מאמצעות הדבר שישנאהו וישכיל להשמר ממנו אשר על כן אמר אליו האחוה כי לא נולד בלבו שנאה מחמת הדבר לצד קנאתו, והטעהו כדי להאמין בו לתכלית כוונתו להפילו במכמורת הכתוב אחר זה. ולכן נתחכם מפסיק פסוקים שעשה פסקא ואינה פסקא בפסוק זה עם פסוק שלאחריו

ויהי בהיותם בשדה. צריך לדעת לאיזה ענין הודיע הכתוב היותם בשדה. גם אמרו ויקם קימה זו למה ולא היה צריך הכתוב לומר אלא ויהרוג קין להבל. עוד לא היה צריך לומר אחיו. עוד צריך לדעת אומרו אי הבל מה כונת הבורא בשאלה זו. עוד מי פתי כקין ששייב לידוע ועד לא ידעתי ומי מכיר השגחתו כנבראים ראשונים
עוד מה יאריך לשון לומר השומר. עוד אומרו קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה למה יוצרך לומר מן האדמה ומה היא הצעקה. עוד למה קלל האדמה אם הוא הרוצח עליו תבא קללה ומה מעלה ומה מורדת האדמה ברציחתו אם לא תקבל היא דמו יהיה ללקיקת הלוקק ומעשיה נאים בכסות דמו וכמעט 'אין משמעות לדברי ה'
אכן הכוונה היא להיות כי קין נתקנא בהבל בחושבו כי הוא סיבה להשפלתו כי באמצעותו הוכר אופלו.
והשב כי כשלא יהיה הבל במציאות יתרצה ה' בקין כי אין עוד אחר לבחור בו, וחשב להורגו, וחש שתעל צחנתו ובאשו בפגעו בו כי נצטווה על הרציחה, ונתיעץ עצות להורגו מבלי שלוח יד בו והנה זה האיש איש אדמה היה יודע מוצאיה ומובאיה ובקי בחזריה ואמרו ז"ל (קהלת רבה פ"א) כי הארץ יש לה איברים כאיברי אדם עינים ידים ורגלים, פה וכו', ולמכיר בה ידע המקומות, ומעתה מצא היועץ רעה להרגו בערמה מבלי שלוח ידו בו. והוא אומרו ויהי בהיותם בשדה מתהלכים באדמה מצא מקום למועצותיו, ובאמצעות מה שקדם שהטעהו בבחינת האחוה האמין בו הבל ובזה קם עליו ובקימה זו שקם פירוש עמד עליו בזה הרגו, והנה העמידה אינה הורגת אלא שנתחכם לעמוד עליו במקום שיהיה נבלע באדמה וזו היא מיתתו והאדמה היא ההורגת. והגם שלא פירש הכתוב כאן אופן ההריגה הנה הוא גילה בפסוק שאחר זה שאמר אשר פצתה. וה' בוחן לבות שאלו אי הבל אחיך לראות היודה על פשעו והשיב לא ידעתי, ואם תאמר היה לך לתת לב עליו לזה אמר השומר אחי וגו', וכי שומר עשיתני עליו, ולא הודה על מעשהו הרע, שחשב כי ה' לא יעניש על הסיבה או לא ישגיח בה. והשיבו ה' מה עשית הודיעו כי מעשיו הרעים הם סיבה לאדמה לבלוע הבל והוא אומרו קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה, פירוש כי הבל חושב בדעתו כי אדמה הרגתו וקבל לפני ה' ממנה, ולזה קלל ה' אותו כי הוא הסיבה ובהצטרפות קללתו קלל גם להאדמה אשר פצתה פיה לקחת הבל מידו שלא תפצה עוד פיה, והוא אומרם ז"ל (סנהדרין לז) שלא פצתה עוד פיה ומזמרת היא זמר ושיר לאל עליון חיוב הצריכה לעשות בכנפיה דכתיב (ישעי' כד) מכנף הארץ זמירות שמענו, ופחדה בעת שאמר לה ה' שתבלע המצריים מפחד פתיחת פיה לבלוע הבל עד שנשבע לה ה' (מכילתא) דכתיב (שמות טו) נטית ימינך ונשבע לה ואז בלעה אותם בפיה.

רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ט
(ט) אי הבל אחיך - להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך לא ידעתי - נעשה כגונב דעת העליונה

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק ט
ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי. קין רואה בכך התנצלות מספקת. אין זה מתפקידו להגן על אחיו,
די לו בעסקי עצמו! האנוכיות הקרה המתבטאת בתשובה זו משמשת לנו אזהרה: מי שאינו נושא בעול
עם חברו, אח הוא לשונא ומשחית; בנקל ירצח את רעהו נפש, אם הלה יעמוד לו לשטן בדרך

הסיבות לעונש:

רמב"ן בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יא
(יא) ארור אתה מן האדמה - יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא אשר פצתה)
את פיה, והנני מוסיף לה קללה, לא תוסף תת כחה, לשון רש"י. ואיננו נכון, כי בכאן לא ארר האדמה
:בעבורו כאשר באביו

אבל אמר שיהיה הוא ארור ממנה. ופירש הקללה שלא תוסיף תת כחה אליו, ושיהיה נע ונד בה. ואמר
כי תעבוד את האדמה - כי בכל אשר תטרח בה לעבוד אותה כראוי בחרישה ועידור ובכל עבודה בשדה
ותזרע אותה כהוגן לא תוסיף תת כחה לך, אבל תזרע הרבה ותביא מעט. וזו היא הארירה, כטעם
וארותי את ברכותיכם (מלאכי ב ב). ואמר כן כנגד אומנותו, כי הוא היה עובד אדמה, והנה ארר
מעשיו. וזה טעם לא תוסף תת כחה לך, שלא תתן עוד כחה לך כאשר היתה עושה עד הנה בהיותך
עובד אותה. וכך פירש רבי אברהם

ויתכן שאררו מן האדמה שלא תתן היא מעצמה כחה אליו, תאנה וגפן לא יתנו חילם באחוזתו, ועץ
השדה לא יתן אליו פרי. וחזר ואמר גם כן כי תעבוד אותה לחרוש ולזרוע לא תוסף תת כחה לך
כאשר בתחלה. והנה הן שתי קללות באומנותו, והשלישית שיהיה נע ונד בה. והטעם, שלא ינוח לבו
ולא ישקוט לעמוד במקום אחד ממנה, אבל יהיה גולה לעולם, כי עונש הרוצחים גלות

האם חל שינוי?

רמב"ן בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יג
(יג) גדול עוני מנשוא - בתמיה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון, לשון רש"י
מבראשית רבה (כב יא)
והנכון בפשט שהוא וידוי. אמר, אמת כי עוני גדול מלסלוח, וצדיק אתה ה' וישר משפטיך, אף על פי
שענשת אותי הרבה מאד. והנה גרשת אותי היום מעל פני האדמה - כי בהיותי נע ונד ולא אוכל לעמוד
במקום אחד הנה אנכי מגורש מן האדמה ואין מקום למנוחתי, ומפניך אסתר - כי לא אוכל לעמוד
לפניך להתפלל או להקריב קרבן ומנחה, כי בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי. אבל מה אעשה
כי כל מוצאי יהרגני - ואתה בחסדך הרבים לא חייבת אותי מיתה
והענין, שאמר לפניו הנה חטאי גדול והרבית עלי עונש, אבל שמרני שלא אענש יותר ממה שחייבת
אותי, כי בעבור שאהיה נע ונד ולא אבנה לי בית וגדרות בשום מקום, יהרגוני החיות, כי סר צלך
מעלי. הודה כי האדם איננו נשגב ונמלט בכחו, רק בשמירת עליון עליו

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יג
(יג) גדול עוני מנשוא. אי אפשר לפרש: גדול חטאי, מכדי שתהא לו כפרה; שכן, קין מנמק את דבריו,
באמרו: "הן גרשת" וגו'; אך אין בהנמקתו כל זכר לחטא, אלא לעונש בלבד. משום כך פירשו "עון"

במשמעות "עונש". אך משמעות זו לא הוכחה בודאות. מכל מקום, משמעות "עון" היא בדרך כלל "חטא", ולא "עונש". נניח אפוא, שזו משמעותו גם כאן, ויהיה פירוש הפסוק: גדול חטאי מכדי שאוכל לשאתו; הן גירשת אותי היום וכו'. והרי כאן הסתכלות מעמיקה בנפשו האפילה של פושע - ובמידת דינו של הקדוש ברוך הוא. וכך אומר קין: "חטאי גדול, מכדי שאוכל לשאתו; אתה הראיתני את גודל חטאי; שכן, גירשת אותי היום, התרת את קשר האירוסין שביני לבין האדמה, וגם סילקת ממני את הארת פניך; וכך, האדמה תקיאני, ה' יעזבני, וחברת האדם תנדני, והנה אני ירא, שכל מוצאי יהרגני!" נתאר לעצמנו את דמותו של קין; לידתו בסימן "קניתי", אפיו טבוע באות "קין", ובקנאה היה לפושע; זו היא דמותו של קין, - והוא מכיר עתה, שקיפח את כל זה בחטאו. הוא מגיע לכלל הכרת החטא, - לא מפני שהרע לאחיו, אלא מפני שהרע לעצמו. אפיו של קין לא נשתנה; עדיין היה מסוגל לומר: "השומר אחי אנכי!" חטאי גדול מדי, אומר קין; אילו רצחתי רק את אחי, יכולתי לסבול את חטאי; אך לא ידעתי, שעל ידי כך רצחתי את עצמי, נהייתי ארוך ו"נע ונד", וקיפחתי את כל זכותי בעולם ובחברה עונש זה נגזר על פי התורה - גם על הרוצח בשגגה. הוא "נע" בגלות, אף על פי שאין הוא "נד". ביראתו המתמדת מפני גואל הדם מתקיים: "והיה כל מצאי יהרגני". גם פרשת עגלה ערופה קשורה לענשו של קין. הנה נרצח אדם, ולא נודע מי הכהו; הרוצח השליך את הגופה על פני חוץ - כלעג לבית הדין. עתה, שומה על בית הדין להצהיר, שאין הם שותפים לרצח; אין הם נוהגים בזרים עוברי אורח - כמנהג אנשי סדום. אך תחילה יקחו "עגלה אשר לא עבד בה ולא משכה בעול", (דברים כא ג), ויערפוה בנחל איתן, "אשר לא יעבד ולא יזרע". בכך הרי הם מבטאים: בית ישראל לא יסבול בעלי זרוע, המשלחים כל רסן ופורקים את עול המשפט. האדמה לרגליהם תהיה לנחל איתן, אשר לא יעבד "ולא יזרע": "לא תוסף תת כחה לך נמצאת אומר: קין הכיר שחטא לעצמו, - ולא שחטא לאחיו; משום כך הוא קורא לחטאו: "עון" - מעוות ופגלתול. הדרך הקרובה לתכלית ולישע היא "ישרה"; ואילו ה"עון" מעקם את הדרך, - לא רק את דרך החובה, אלא גם את דרך הישע. כך גזר ה' על עולמו

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק טו וישם ה' לקין אות. חז"ל נחלקו ביניהם, מה היה טיבה של האות; הדבר תלוי בכך, אם קין חזר בתשובה, או עדיין עמד במריו. אך מצאנו גם תפיסה אחרת במדרש. לדעת רב: "עשאו אות לרצחנים", ולדעת ר' חנן: "עשאו אות לבעלי תשובה" (בראשית רבה כב, כז). הקדוש ברוך הוא עשה את קין - אות ואזהרה לרצחנים או לבעלי תשובה. ומצאנו כעין זה במקום אחר: "לכלכם ישים שרי אלפים" (שמואל א' כב, ז); גם שם - "שום" שלאחריו אות "ל" - ". על פי זה אפשר לפרש כאן: "וישם ה' לקין אות" = וישם ה' את קין לאות. אולם, אפשר לפרש כך גם בלא הוכחה זו: "לכן" - הואיל ומצבו של קין הוא כל כך מעיק - "ישמע זאת כל הבא להרגו: שבעתים תוקח ממנו נקמה. כך גזר ה' על קין חיים שיהיו לאות ולאזהרה. מעתה לא יהרגו כל מוצאו"; שכן, הכל יודעים שחיוו הם אזהרה לרוצחים - יותר מאשר מותו

מלבי"ם בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק טו (טו) ויאמר ה'. השיב לו הנה אני רוצה שתענש בעונש היותר מר וקשה ואחר שאתה טוב לך המות (מן) החיים אני רוצה שתשאר בחיים המרים האלה שהם מרים ממות, ומי שיהרוג אותך יעבור על רצוני שאני רוצה שתחיה שבזה תקבל ענשך, וע"כ לכן בעבור זה שאתה מתאוה המות, לכן כל הורג קין שבעתים יוקם. בעבור הרציחה ובעבור שבטל רצון ה' שרוצה שיחיה כדי לקבל ענשו, וגם ר"ל כי עתה לא ידעת עונש הרוצח, אבל מי שיהרוג אותך שכבר ראה גודל העונש של הרציחה ויסורים

המרים שגזרתי עליך, א"כ יוקם שבעה פעמים ככה, כי היה לו ללמוד ולא למד, וישם ה' לקין אות זה בעצמו ה' האות שלא יכה אותו כל מוצאו, ממה שראו שהארץ מתקוממה לו, ובשגם למ"ש חז"ל ששם לו קרן במצחו או הזריח עליו את הצרעת כדי שיופרשו ממנו בני אדם מפני צרעתו, מזה עצמו ישמרו א"ע מן הרציחה ולא יכו אותו

רש"י בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק טז (טז) ויצא קין - יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה בארץ נוד - בארץ שכל הגולים נדים שם קדמת עדן - שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר (לעיל ג כד) וישכן מקדם לגן עדן, את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם. ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר (דברים ד מא) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל מקום [שהיה הולך] היתה הארץ מזדעזעה תחתיו והבריות אומרות סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק טז (טז) מלפני ה'. לדעת חז"ל (בראשית רבה כב, כח) לא רק יצא מן המקום, אלא נטש את כל יחסו אל ה', השליך את דבר ה' מאחרי גוו. בהיותו מנודה מאדם ואדמה ביקש לבנות לו חיים עצמאיים. אף על פי שהאדם כבר גורש מגן עדן, עדיין הוא עמד "לפני ה'"; אך קין יצא "מלפני ה'" - כעונש על חטאו ועל התנהגותו שלאחר החטא ראינו שהשכינה נסתלקה לצד מערב; ואילו קין פנה לצד מזרח, "קדמת עדן". כך הלך קין והתרחק מאת ה'. היה זה נסיונו הראשון של אדם להשתית את חייו על כוחו ועוצם ידו - בלא עזרה אלהית

רש"ר הירש בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יז (יז) אין הוא אומר: "ויבן עיר", אלא: ויהי בנה עיר. עם קין החלה שאיפה חדשה: העיר. קין היה תלוש מן הקרקע, - מנושל מן השדה, עזוב מאת ה' ומנודה מחברת האדם. מה עוד נותר לו? הוא נותר לעצמו; נותרו כוחותיו הרוחניים והכשרונות הטמונים באישיותו. התוצאה הטבעית היתה - להיות בונה עיר. העיר - בניגוד לכפר - תלושה מן הקרקע ומנותקת מן החקלאות. יושביה מתפרנסים מכוחות האדם. התוצרת החקלאית מגיעה לערים, ושם יעבדו בהתאם לצרכי האדם; האמנות והתעשייה מטביעות עליה את חותם השכל האנושי. הכח, הרוח והכשרון - הם "שדות" ליושבי הערים. והם הולכים ומתפתחים, - כפי שיסופר מיד להלן. הכפר שקוד על תרבות הקרקע, והעיר - על תרבות האדם. הכוחות הנמים באדם מתעוררים בעיר; כביכול, האדם נייער; ואולי מכאן שם ה"עיר" - משורש "עור". והפסוק מתקיים פשוטו כמשמעו: "ויציצו מעיר כעשב הארץ" (תהלים עב, טז): האדם יפרח בעיר - כעשב בשדה. ניגוד זה שבין עיר לכפר מתגלה גם בחוקים מאוחרים יותר. שבט לוי לא נטל חלק בקרקע, - והוא זכה בערי הלויים; הרוצח הוגלה מאדמת הקודש, - כדרך שקין גורש מכלל האדמה, - והוא גלה לערי המקלט. וכך, בתי ערי חומה נדונים כתלושים מן הקרקע; הם עוברים לצמיתות מיד ליד - כנכסי דניידי. ולפיכך: אפייני הדבר, שהעיר הראשונה נוסדה על ידי קין, שהיה תלוש מן הקרקע ותלוי רק בעצמו. עם הולדת בנו הראשון ראה צורך לבסס את עתידו; ולא היתה לו דרך אחרת, אלא להיות בונה עיר

מלבי"ם בראשית פרשת בראשית פרק ד פסוק יז
יז - יח) וידע. אחר שראה שנתרחק מאביו ראה להעמיד בנים שלא יהיה יחידי בעולם, ובאר כי לא
יבם אשת הבל ובשגם לחז"ל שעליה היה המריבה ביניהם, כי שב מדרכו הרעה, ויהי בונה עיר, שאחר
שהוא היה הרוצח הראשון שהרס את הדת הטבעי, שבזה יהיו בני אדם כדגי הים איש את רעהו חיים
יבלע, רצה לתקן זאת במה שיבנה עיר שבה יתחברו האנשים לקבוץ מדיני ויעשו ביניהם חוקים
ונמוסים, ובאופן שיעזרו זל"ז נגד המתקוממים עליהם, ויען שהיה עדיין נודד היה בונה עיר שיסד את
העיר ולא השלימה רק עסק בבנין, לכן לא אמר ויבן עיר ויקרא שם העיר כשם בנו, כי חפץ שחנוך
בנו ישלים אותה ויציב דלתיה ותקרא על שמו, ובנין העיר הזאת היה התחלה לקבוץ המדיני, והוא יסד
הנהגת העיר שזה יסוד לחכמת הנהגת המדינה, והגם שתחלה היו בניו מועטים נולד לחנוך את עירד
וכו' עד שהרבו בנים ובני בנים ונתרבה הקבוץ, ועי"ז התחזקו בממשלה ובכח והעיר היתה גדולה
ומושלת ממשל רב, והבנים שחשב פה היו אדירים ונודעים בעת ההיא, וספר הכתוב שלכן האריך ה'
לבני קין למען תתישב הארץ והם היו לבני שת כעלים החופפים על הפרי, והם חדשו המלאכות
והאומניות, שכ"ז היה צריך לישוב העולם אשר לשבת יצרה